

Kan den offentliga utgiftsökningen bromsas?

Sten Westerberg diskuterar ett antal faktorer som ligger bakom den snabba ökningen av de offentliga utgifterna. Det finns möjligheter att bromsa utgiftsökningen förutsatt att politikerna aktivt medverkar till att skapa realistiska förväntningar och ett ökat kostnadsmedvetande. Ett misslyckande med att begränsa den offentliga expansionstakten riskerar i sista hand att gå ut över sysselsättningen.

Det är väl känt att utgiftstrycket i den offentliga sektorn är betydande. Detta kan illustreras på många sätt. Exempelvis utgår den senaste långtidsutredningen i sitt huvudalternativ från att den offentliga sektorn, i första hand kommunerna, under den kommande femårsperioden kommer att växa så snabbt att utrymmet för reallöneökningar blir praktiskt taget noll. Då är ändå att märka att LU i detta alternativ har antagit både att det totala till buds stående konsumtionsutrymmet utvecklas relativt gynnsamt och att ökningstakten i den offentliga sektorn blir väsentligt lägre än vad nuvarande trender anger.

Ser man bakåt i tiden finner man också att den offentliga sektorns andel av BNP ökat kraftigt. Således har summan av statens, kommunernas och socialförsäkringssektorns andel av BNP ökat från ca 40 % 1965 till ca 60 % 1979.

STEN WESTERBERG är statssekreterare i budgetdepartementet. Han har under en längre tid sysslat med budgetarbete i finans- och budgetdepartementet samt i Internationella Valutafonden.

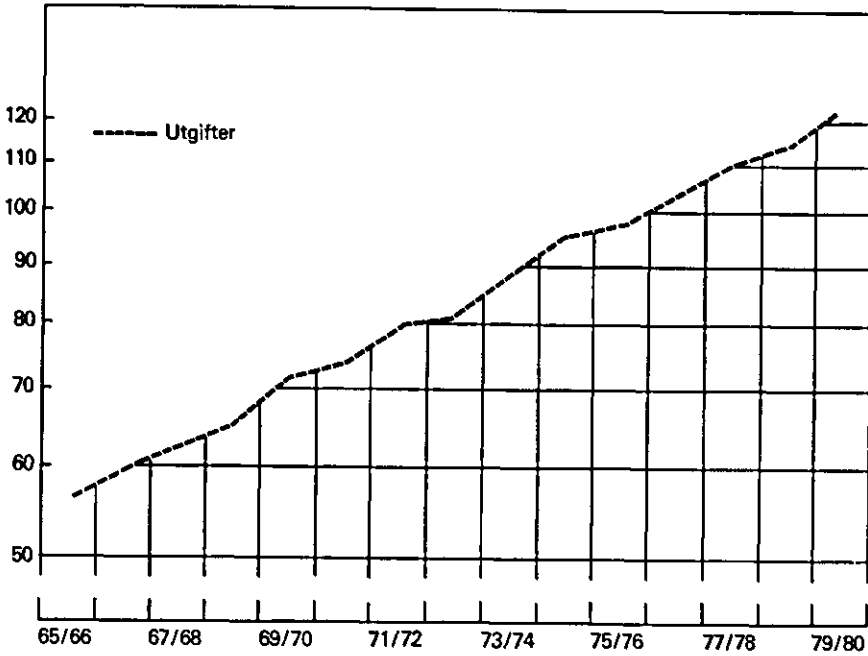
En annan illustration, avseende den statliga budgeten, ges i *diagram 1* som är hämtat från den reviderade nationalbudgeten 1979¹. Av diagrammet framgår att statens utgifter har växt med ca 6 % per år i volym sedan mitten av 60-talet, dvs i en takt som vida överstiger BNP-ökningen. Mellan budgetåren 1965/66 – 1976/77 ökade utgifterna med ca 5,7 % per år och mellan 1976/77 och 1979/80 med ca 6,1 % per år. Trots stora insatser för att stödja sysselsättning och inkomstutveckling under de senaste krisåren har således den totala ökningstakten, såvitt nu kan bedömas, påverkats relativt lite.

Det kan vara av intresse att något försöka analysera vad som kan ligga bakom denna bild av utgifter som rullar på relativt oberoende av både konjunkturväxlingar och regeringsfärg, bla därför att en beskrivning av orsakerna kan ge vissa indikationer på möjligheterna att bromsa ökningstakten. Frågan är av mer än akademiskt intresse mot bakgrund av det reviderade budgetförslaget². I sin kommentar till långtidsbudgetens saldoutveckling konstaterar där budgetministern bla: "Det är således oundgäng-

¹ Prop 1978/79: 150, bilaga 1.1

² Prop 1978/79: 150, bilaga 2

Diagram 1. Utvecklingen av statens utgifter 1965-79

Källa: Reviderade nationalbudgeten 1979

ligt att begränsa statsbudgetens utgifts-expansion". I kompletteringspropositionen betonas också vikten av att den kommunala utgiftsökningen bromsas upp.

Det bör understrykas att den beskrivning som ges i det följande självklart inte gör anspråk på att vara fullständig, eller än mindre resultatet av en vetenskapligt korrekt upplagd undersökning. I stället är det fråga om ett antal reflektioner av mer personlig art grundade på erfarenheter från femton års arbete med offentliga budgetar i finans- resp budgetdepartementet och i internationella valutafonden.

Otillfredsställda behov

En grundläggande utgångspunkt är att det alltid finns mängder av behov som

är, eller upplevs som, otillfredsställda. Detta gäller även i ett utbyggt välfärds-samhälle. Paradoxalt nog synes det i själva verket finnas en del som talar för att behoven framstår som särskilt starka just i ett sådant samhälle. Där har nämligen erfarenheten visat att man med den offentliga sektorns hjälp kunnat uppnå en hög servicenivå inom flera områden. Tanken ligger då nära till hands att man kan lösa problemen även inom andra områden genom stora satsningar. Det blir i en sådan situation lätt för intressegrupper inom de relativt sett outvecklade områdena att bilda opinion för att det nu är hög tid att gripa sig an missförhållanden även inom dessa. Man kan därvid peka på den stora disproportionen i offentliga insatser mellan olika områden.

Samtidigt finns det andra faktorer som håller uppe utgiftstrycket även i redan mer välförsedda sektorer. Det är utomordentligt svårt, för att inte säga omöjligt, att objektivt mäta begrepp som "behovstillfredsställelse". En iakttagelse som kan göras i detta sammanhang är dock att otillfredsställda behov ofta synes ha mer att göra med att en förändring upplevs som viktig, än med den absoluta nivån på de tjänster som erbjuds. En konsekvens av att det är förändringar som står i centrum för intresset är att behoven *ständigt* kommer att upplevas som stora.

I Sverige ges också de otillfredsställda behoven mycket god publicitet i massmedia. Det är det som *inte* fungerar i den sociala välfärden som utgör nyheter.

Lågt kostnadsmedvetande

För att man rationellt skall kunna värdera olika utgiftskrav krävs bla att sambandet mellan de prestationer som behövs för att täcka ett visst behov och kostnaderna klart presenteras. Av skilda skäl är så ofta icke fallet.

Redan det i den svenska debatten vanliga språkbruket har en viss betydelse i sammanhanget. Det är klart att med uttryck som "samhället måste ta sitt ansvar" får man ett annat opinionsläge än om man säger att "vi måste öka skatterna" därför att den eller den åtgärden är viktig. Det är intressant att jämföra med situationen i USA, där politikerna vinner sina sporrar på att kräva försiktighet med "the taxpayers' money". Därmed inte sagt att den amerikanska modellen är i alla delar eftersträvansvärd.

Ett förhållande som bidrar till ett lågt kostnadsmedvetande är att politikerna har anammat den nationalekonomiska teori som går ut på att det kan vara lämpligt att öka den offentliga efterfrågan i recessionstider. Det är naturligtvis i och för sig rationellt att använda budgetens utgiftssida för att moderera konjunktur-

svängningarna men förhållandet att menyn (åtgärderna) och notan (skattehöjningarna) inte behöver presenteras samtidigt för väljarna, tenderar att minska kostnadsmedvetandet och därmed också att driva på utgifterna.

När det gäller den offentliga utgiftsökningen spelar också den sk ratchet-effekten in. Det är relativt lätt att genomföra utgiftsökningar i recessionstider men politiskt svårare att i motsvarande mån hålla igen och skära ner när ekonomin åter expanderar snabbare. I praktiken blir därför de offentliga utgifterna ofta i första hand varierbara uppåt.

Långsiktiga utgiftsprogram

En annan faktor som bör nämnas i detta sammanhang är benägenheten att lägga fast långsiktiga utgiftsprogram. I långtidsbudgeten lämnas en utförlig redogörelse för de omfattande långsiktiga åtaganden som gjorts för statens del på bla de bistånds-, social- och bostadspolitiska områdena. Statsmakterna har en (olycklig) benägenhet att bygga in successiva ökningar i dessa program, som kanske inte kostar så mycket det första året men som efter hand blir allt dyrare. Beslutsformen med successivt ökande åtaganden är inte ägnad att fokusera intresset på sambandet mellan en reforms verkningar och dess *totala* kostnader.

Den kommunala utgiftsexpansionen

Den i Sverige mycket spridda uppfattningen att alla regioner och orter skall ha samma utbud av offentlig service påverkar också utgiftstrycket. Det blir i praktiken den kommun som har det mest avancerade systemet inom ett område som blir normerande. Ofta sker detta genom att i riksdagen framläggs krav att alla skall uppnå den nämnda högsta nivån, och att staten skall finansiellt bidra här till. Det förhållandet att en mycket stor

del av riksdagsmännen också har kommunalpolitisk förankring gör också att det i riksdagen är relativt lätt att vinna gehör för förslag om ökade statsbidrag.

Den i det politiska livet ofta påfallande iveren att en reform skall träda i kraft snabbt är en annan utgiftspådrivande faktor. Kravet på snabbt genomslag medför att man ofta inte tar sig tid att genom försöksverksamhet försöka utprova den mest ändamålsenliga lösningen. Detta påverkar både kommunernas och statens utgifter.

— En annan faktor som bidrar till den kommunala utgiftsexpansionen är att rikspolitiken spelar en dominerande roll i valrörelserna. Kommunalpolitikerna kan ofta besluta om utgiftshöjande åtgärder i förhoppning om att de motsvarande skattehöjningarna i första hand kommer att belasta budgetministern när väljarna står framför valurnorna. Icke minst landstingspolitikerna synes ofta vara politiskt anonyma. Den gemensamma valdagen bidrar till att ytterligare fokusera valdebatterna på rikspolitiska förhållanden.

För landstingen tillkommer ytterligare ett speciellt förhållande. Budgetarbetet består till stor del av att väga insatser inom olika områden mot varandra. Det är inte så vanligt, även om det förekommer, att ett utgiftsförslag kan avvisas med motivering att det i sig självt framstår som föga välbetänkt. Det i praktiken effektivaste argumentet gentemot anslagsäskande myndigheter och andra organ är i stället att andra utgiftsåtgärder är mer angelägna. Genom att landstingen i huvudsak bara har ett ansvarsområde (vård) eller möjligen två om man också räknar in kollektivtrafiken. Dessa områden får då leva i en alltför skyddad budgetvärld. Det är knappast en tillfällighet att just landstingens utgifter har expanderat särskilt snabbt på senare år och att dessa också har de mest omfattande planerna.

Korta mandatperioder

De internationellt sett korta mandatperioder som vi numera har i Sverige gör också att den frestelse för partierna att kräva nya reformer som ett val alltid innebär återkommer ovanligt tätt i Sverige. Samtidigt har en inkommande regering exceptionellt kort tid på sig att genomföra besparingar. Eftersom den negativa opinionseffekten av en besparing gör sig gällande omedelbart samtidigt som de positiva effekterna ofta behöver en viss tid för att slå igenom torde även detta bidra till en hög total utgiftstakt.

Åtgärder

Politikerna måste tala klartext

Möjligheterna att påverka "behoven" är givetvis begränsade men det är av största vikt att politikerna talar klartext så att förväntningarna kommer på en realistisk nivå. Man får inte utlova saker som inte är förenliga, t ex kraftigt sänkta skatter och samtidigt oförändrad offentlig service. Det finns många andra exempel: Man kan inte i den kommunala sektorn stenhårt prioritera långtidsvård, äldre- och barnomsorg och samtidigt utlova stora förbättringar på en rad andra områden t ex inom skolan. Man kan inte samtidigt säga att vi skall ha både en väsentligt snabbare utbyggnad av den offentliga sektorn än vad som anges i långtidsutredningen och en positiv reallöneutveckling för de stora löntagargrupperna. Man kan inte på en gång utlova snabb tillväxt i ekonomin — och därmed möjligheter att bli finansiera nya reformer — och samtidigt förespegla människorna att de också kan få del av fördelarna med ett statiskt samhälle, t ex att aldrig riskera behöva byta jobb eller bostadsort.

Det är självklart viktigt att myndigheterna sparar och rationaliserar i sin verksamhet. Det gäller icke minst den kommunala sektorn. Eftersom denna numera

är mer än dubbelt så stor som den statliga är det också rimligen där som besparingsmöjligheterna är störst.

Ansvar för att omprioritera och rationalisera kan emellertid inte ensidigt, eller ens till sin huvuddel, läggas på myndigheterna. I grunden är det ofta fråga om politiska avvägningar och då är det också politikerna som måste ha modet att agera. I längden kommer man inte heller att förmå de underlydande myndigheterna att prioritera och omfördela om de inte backas upp av de politiskt ansvariga organen. För att politikerna skall agera på detta sätt krävs förstås också att väljarna genomskådar de partier som inte tar sitt ansvar. Ett land får de politiker de förtjänar.

Av den totala statliga budgeten utgörs 63 % av inkomstöverföringar. Möjligheten att genomföra omprioriteringar är således i hög grad beroende av i vilken utsträckning man är beredd att också diskutera olika transfereringar.

Bättre beslutsunderlag

Ett beslut kan aldrig bli bättre än sitt underlag. För att omprioriteringar skall komma till stånd måste därför också beslutsunderlaget anpassas till behovet av rationaliseringar och omprioriteringar. Inom den statliga sektorn har vi ganska goda erfarenheter av den typ av petitaanvisningar som använts under senare år. Dessa innebär att myndigheterna åläggs att redovisa flera olika ambitionsnivåer. Ett av dessa alternativ medför att de reala resurser myndigheten disponerar minskar med 2 % per år, eller med en annan siffra som kan antas motsvara produktivitetsökningen.

Det torde också vara nödvändigt att myndigheter som gör aktiva rationaliseringsansträngningar får använda en del av vinsten själv. De mekanismer som styr spelet mellan anslagsäskande och

beviljande myndigheter är, som en amerikansk forskare konstaterat, inte särskilt väl kända eller förstådda. Man kan dock vara ganska säker på att om myndigheten inte själv ges ett direkt intresse av att rationalisera kommer man i praktiken aldrig att ovanifrån kunna kommentera fram effektivitet.

Förbättrat kostnadsmedvetande

Det finns flera metoder att förbättra informationen om sambandet mellan prestationer och deras kostnader.

De politiska partierna borde vara skyldiga att inte kräva en reform utan att samtidigt ange vilka skatter man är beredd att öka eller vilka andra utgifter man är beredd att minska. Det förhållandet att konjunkturläget måhända gör att finansieringen inte behöver träda i kraft eller i detalj beslutas vid samma tidpunkt som reformen är inget skäl för att inte redovisa hur det skall gå till.

Det är intressant att notera att man i vissa länder har vidtagit institutionella arrangemang för att förhindra överbudspolitik. Således finns det ett förbud mot att i den franska nationalförsamlingen lägga fram förslag som försämrar statsbudgetens saldo. I USA har 29 delstater godtagit ett förslag till tillägg till konstitutionen som innebär att den federala budgeten ej får underbalanseras. Skulle 34 stater anta förslaget upphöjs det till lag.

En stor del av den offentliga sektorns tjänster är offentliga just därför att de inte lämpligen kan finansieras med avgifter. Ett ökat inslag av avgiftsbeläggning vore likväl av värde ur flera synpunkter även om avgiften bara skulle täcka en begränsad del av kostnaden. Dels skulle kostnadsmedvetandet öka, dels skulle man få en viss indikation på hur människorna faktiskt upplever behoven.

Planera för handlingsfrihet

Det finns ett starkt tryck att anta långsiktigt bindande program. För politiska partier är det ett sätt att visa, eller ge intryck av, handlingskraft, samtidigt som den omedelbara kostnaden blir begränsad. För de som är verksamma inom området eller branschen i fråga blir tillvaron avsevärt enklare om man är garanterad vissa resurser för flera år framåt. Det blir därför ett naturligt mål för påtryckningsgrupper av olika slag att få sådana utgiftsprogram antagna.

Långsiktiga program verkar emellertid fördyrande och utgiftspådrivande på olika sätt. Ovan har pekats på att beslutsformen med successiva ambitionsökningar minskar kostnadsmedvetandet. Härtill kommer att programmen verkar direkt fördyrande genom att sektorns producenter vet att politikerna är piskade – kosta vad det kosta vill – att genomföra programmet. Den våldsamma kostnadsökningen för daghemsbyggen under senare år kan ses som ett exempel på detta.

Vidare förändras förhållanden snabbt i dagens värld. Vad som förefaller vara ett klokt beslut i en situation kan visa sig mindre välbetänkt redan efter ganska kort tid. Det är då att märka att den politiska prestigen ofta lägger hinder i vägen för att ändra en långsiktigt antagen plan. Den politiska oppositionen brukar inte tveka att tala om löftesbrott och svek. De häftiga reaktionerna på förslag att diskutera det lämpliga i att pensionärerna är långsiktigt garanterade betydande standardhöjningar, även om de aktiva grupperna får vidkännas oförändrad eller under vissa förhållanden t o m sjunkande reallöneutveckling kan ses som en illustration av svårigheterna att ingripa i långsiktigt fastlagda planer. Genom att programmen således i praktiken inte kan omprövas blir utgifterna både högre och sämre allokerade än de annars skulle behövt vara.

Förutom de utgiftspådrivande effekterna har långsiktiga bindningar andra nackdelar. Sverige är starkt beroende av den internationella konjunkturutvecklingen. Vi måste ständigt vara beredda att parera svängningar i denna genom att variera insatserna i de inhemska sektorerna. Men ju fler områden som genom politiska beslut är garanterade en viss utveckling desto tyngre faller anpassningsbördan på de återstående sektorerna och deras anställda. Om den offentliga sektorn till väsentliga delar är skyddad från konjunkturmässigt motiverade ingripanden kommer hela kraften i en konjunktursvängning att falla på övriga sektorer t ex vid en nödvändig åtstramning. Det är varken rättvist eller rationellt.

Miljonprogrammet för bostadsbyggande

Ett långsiktigt program gör det också svårt att lära av de erfarenheter man gör efter hand. Programmet rullar på av egen kraft. Det finns många exempel på den här typen av bindningar. Låt mig bara peka på ett: Det sk miljonprogrammet för bostadsbyggande. Beslutet fattades efter socialdemokraternas valnederlag 1966 och under trycket av en stark bostadsbrist. Programmet fullföljdes emellertid långt efter det att det börjat uppstå överskott på lägenheter. Det var av prestigeskäl omöjligt att ändra på tidsplanen.

Kostnaderna steg också snabbt. Inget arkitektarvode, inget vinstpålägg, inget lönekrav var för ohemult för att inte kunna övervältras på konsumenter och statsbudget. Den starka kostnadsökningen hade inte bara besvärande följd-effekter för kostnadsläget i hela ekonomin – byggnadssektorn var länge en av de främsta inflationshårdarna – utan framtvängde i sin tur nya statliga subventioner av olika slag med ytterligare budgetbelastning som följd.

Programmet ledde också till att vi fick många sterila bostadsmiljöer i nya områden som uppförts i allt snabbare takt. Man hann helt enkelt inte stanna upp och göra en ordentlig utvärdering.

Programmet och dess efterdyningar medförde slutligen att bostadsbyggandet på ett olyckligt sätt varierat med – inte mot – konjunkturen under flera år. Många, däribland förutvarande finansministern ansåg to m att det var en poäng att bostadsbyggandet inte användes i konjunkturpolitiken. ("De som säger att bostadsbyggandet används som dragspel har fel – åtminstone om man gör anspråk på att ett dragspel skall kunna dras både in och ut.")

Slutsatsen är att långsiktiga bindningar bör undvikas. Planeringen bör inriktas på att skapa beredskap för förändringar och på att öka handlingsfriheten, inte på att långsiktigt binda handlandet. Den livliga debatten i USA angående användningen av sk *sunset laws*, dvs program där man redan från början anger att reglerna skall omprövas efter ett visst antal år, är ett uttryck för en önskan att öka politikernas handlingsfrihet och att förhindra att långsiktiga bindningar uppstår. Hos oss är förvaltningsutredningen inne på likartade tankegångar.

Systematisk försöksverksamhet

Försöksverksamhet måste bli mycket vanligare än nu. Då kan man lära av erfarenheterna, undvika kostsamma misstag och finna den billigaste metoden att uppnå en given servicenivå. Försöksverksamheten måste också utformas så att flera varianter och alternativ för att lösa en given uppgift prövas. Det är inte tillräckligt att genomföra en reform i flera steg och benämna steg 1 försöksverksamhet så länge man arbetar med en enda modell. Försöken bör avslutas och utvärderas innan beslut fattas om den permanenta utformningen. Utvärdering-

en av försöksverksamheten bör lämpligen göras av en fristående instans och inte av den för verksamheten ansvariga myndigheten. Dessa regler kan synas så självklara att de inte borde behöva särskilt påpekas. Det finns emellertid många exempel, bla på sysselsättningspolitikens område, där de inte följts. Orsaken härtill är ofta att partierna mycket snabbt vill genomföra olika reformer. Det är nödvändigt att politikerna även på denna punkt medverkar till att inte förväntningarna ställs orimligt högt och att man i framtiden tar den tid som behövs för att utröna hur en given uppgift skall kunna lösas till lägsta kostnad.

Institutionella förändringar

Av de inledningsvis gjorda påpekandena angående kommuner och landsting följer att ett antal institutionella förändringar bör diskuteras. Man kan ifrågasätta huruvida det i ett så litet land som Sverige verkligen behövs så mycket som tre nivåer för förvaltningen, primärkommuner, landstingskommuner och stat. Även ändringar i fråga om den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd skulle vara av värde från de synpunkter som här diskuteras. Vid en diskussion om den kommunala utgiftsökningen kommer också den kommunala beskattningsrätten i blickpunkten. Säkerligen skulle ett skattetak i någon form framtvunga en betydligt hårdare prioritering i det kommunala budgetarbetet. (Ett sådant tak förutsätter att man har ett effektivt fungerande skatteutjämningsystem så att kommunerna ges någotsånär likvärdiga förutsättningar.) Hittills har dock statsmakterna valt att försöka uppnå samma resultat genom frivilliga överenskommelser med kommunerna och i den proposition som baseras på kommunalekonomiska utredningens betänkande uttalar sig budgetministern för att man i första hand bör försöka gå vidare

på denna väg.³ Den senaste överenskommelsen mellan regeringen och kommun- och landstingsförbunden innehåller också för första gången ett specificerat volymtal (3%) för den årliga kommunala expansionstakten. För att metoden skall fungera krävs självklart att kommunerna lever upp till sin del av avtalet. Om så inte sker torde ett skattetak i någon form så småningom bli oundvikligt.

Ytterligare en fråga kan tas upp i detta sammanhang. Alla partier bekänner sig i Sverige med läpparna till det decentraliserade beslutsfattandets evangelium. Men man måste då rimligen också acceptera konsekvenserna av detta, nämligen att servicenivån blir olika i olika regioner. Politiker i alla läger måste släppa sina likformighets- och standardiseringskrav och acceptera lokala variationer för t ex barnomsorgen i olika delar av landet. Är man inte beredd att acceptera olikheter mister den lokala bestämmanderätten sin innebörd.

Inget idiotstopp

Ovanstående uppräknade av ett antal åtgärder som skulle kunna bidra till att dämpa den offentliga utgiftsexpansionen kan tyckas vara av den art att de ter sig svår genomförbara i dagens politiska klimat. För att ge en nyanserad bild av uppgiftens svårighetsgrad bör dock understrykas att det inte är fråga om att genomföra ett idiotstopp eller att skära ned den totala omfattningen av den offentliga sektorn. Uppgiften är endast att begränsa dess expansionstakt så att den håller sig inom det faktiskt tillgängliga utrymmet. Kanske kan de politiska förutsättningarna härför också påverkas av en mera allmän insikt om vad alternativet innebär – dvs konsekvenserna av om vi inte lyckas.

Konsekvenserna av att misslyckas

Långtidsutredningen har visat att, under gynnsamma omständigheter, kan den svenska ekonomin uppnå en relativt snabb tillväxt och full sysselsättning. Tillväxtens resultat måste dock under de närmaste åren i väsentlig utsträckning reserveras för att förbättra bytesbalansen och genomföra en nödvändig strukturomvandling i näringslivet. Utrymmet för offentlig och privat konsumtion blir därför mycket begränsat.

Den offentliga utgiftsexpansionen måste begränsas

Nu kan man naturligtvis diskutera de förutsättningar på vilka långtidsutredningen bygger. En allmän uppfattning bland remissinstanserna är dock att utredningen snarast tenderat att vara för optimistisk i sina antaganden och att utrymmet för inhemsk konsumtion således i varje fall inte är tilltaget i underkant. Löntagarorganisationerna pläderar i sina remissvar för en starkare offentlig utbyggnad än den som utredningens huvudalternativ anger. I själva verket innebär detta att man också är beredd att acceptera en oförmånlig reallöneutveckling. Det torde dock vara oförsiktigt att basera den ekonomiska politiken på denna förutsättning. I praktiken torde behovet av en rimlig reallöneutveckling sätta bestämda gränser för hur långt man kan gå när det gäller att ändra fördelningen mellan offentlig och privat konsumtion. Slutsatsen att den offentliga utgiftsexpansionen måste begränsas jämfört med dagsläget kvarstår därför.

Även med utgångspunkt från de statsfinansiella perspektiv som tecknas i långtidsbudgeten måste man dra samma slutsats. Det framstår som alltför riskfyllt att söka förbättra budgetsaldot enbart genom stora skattehöjningar. Man kan således inte bortse från risken att arbetsmarknadens parter, via avtalsmässiga lö-

³ Prop 1978/79: 95.

nehöjningar och löneglidning i praktiken omintetgör försöken att alltför kraftigt begränsa den privata konsumtionen. Resultatet blir i så fall ökat inflationstryck och ånyo ökande underskott i bytesbalansen.

Även om organisationerna skulle gå med på magra avtal så kan hushållen komma att motarbeta en sådan politik genom att minska sitt sparande i syfte att trots en oförmånlig löneutveckling hålla

uppe standarden. Resultatet blir då återigen försämrad bytesbalans och ökande inflationstakt.

I sista hand riskerar man därför att ett misslyckande med att begränsa den offentliga expansionstakten går ut över sysselsättningen. Ökande underskott i bytesbalansen och tilltagande inflationstakt måste nämligen förr eller senare motverkas med en hård åtstramningspolitik.